

სასამართლო აქტივიზმის დასაცავად*

ინგლისურიდან თარგმნა სისია ოქროპირიძე

ტრადიციულად, სასამართლო აქტივიზმი, სოციალური სამართლიანობის მიზნების წასახალისებლად იყენებს კონსტიტუციასა და საკანონმდებლო აქტებში არსებულ პრინციპებს. ტერმინი გვათავაზობს ლიბერალურ მიდგომას, თუ როგორ უნდა მოხდეს სათანადო პროცესის პრინციპებისა და კანონის თანაბარი დაცვის ინტეგრირება სამართლებრივ ნორმებში. ეს არის კონსტიტუციით აღიარებული ინდივიდუალური უფლებების ორი ყველაზე ფუნდამენტური კონცეფცია. დღეს სასამართლო აქტივიზმის კრიტიკის ქარცეცხლშია.¹

ბოლო ხანებში სასამართლოს, განსაკუთრებით, ფედერალურ სასამართლოს აკრიტიკებენ უფლებამოსილების გადამეტებისთვის, კერძოდ, საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლებების უფლებამოსილებაში შეჭრისთვის. სამართლის ფედერალურ საბჭოში სიტყვით გამოსვლისას, შეერთებული შტატების გენერალურმა პროკურორმა, უილიამ ფრენჩ სმიტმა ფედერალური სასამართლოები „საკანონმდებლო ხელისუფლებაში არაგონივრული ჩარევის გამო“ დაადანაშაულა.² მან განმარტა, რომ ფედერალურ შტოსთან დაკავშირებით რეიგანის ადმინისტრაციის პოლიტიკა მიმართულია სამოსამართლო აქტივიზმის წინააღმდეგ:

გვეჯერა, 1980 წლის არჩევნებში გამოკვეთილი კონსერვატიული შეხედულებების გაძლიერება კარგი შესაძლებლობაა სასამართლოებისთვის, მიიღონ მკაფიო, პრინციპებზე დაფუძნებული გადანყვეტილებები, რაც შეასუსტებს სასამართლო აქტივიზმს, რადგან წლებია ფედერალური სასამართლოები მონაწილეობენ სასამართლო პოლიტიკის შემუშავებაში.

* თარგმნილია შემდეგი გამოცემიდან: Swygert L.M., In Defense of Judicial Activism, *Valparaiso University Law Review*, Vol. 16, No. 3, 1982, 439-458.

¹ დღეს ტერმინი „აქტივიზმი“ სასამართლოს მიერ სამართლებრივი საკითხის ლიბერალურ და ფართო განმარტებას გულისხმობს. თუმცა მსგავსი განმარტება ამახინჯებს ამ სიტყვის ჭეშმარიტ მნიშვნელობას. პოლიტიკურად კონსერვატორი მოსამართლე შეიძლება იყოს ისეთივე აქტიური კანონის ვინროდ ინტეგრირებაში ან ინდივიდუალური უფლებების შეზღუდვაში, როგორც ლიბერალი მოსამართლე – დასახული სოციალური და პოლიტიკური მიზნების მიღწევისას. იხ., *Engle v. Isaac*, 102 S. Ct. 1558, 1580 (1982) (Brennan, J., dissenting); Johnson, *The Role of the Judiciary with Respect to the Other Branches of Government*, 11 GA. L. REV. 455, 469 (1977).

² Excerpts from Smith's Prepared Remarks on Plans of Justice Department, N.Y. Times, Oct. 30, 1981, SA, at 22, col. 1.

სამომავლოდ სამართალწარმოების დეპარტამენტი შეისწავლის იმ დოქტრინებს, რომლებმაც სასამართლო აქტივიზმს ჩაუყარა საფუძველი. შევეცდებით, შევეწინააღმდეგოთ შტატისა და ფედერალური საკანონმდებლო ორგანოებიდან ფედერალურ სასამართლოზე ძალაუფლების არაჯანსაღი გადაცემის ტენდენციას.³

კონგრესის რამდენიმე წევრი გამოეხმაურა გენერალური პროკურორის კრიტიკას. ჩრდილოეთ კაროლინას სენატორმა ჯესი ჰელმსმა წარადგინა კანონპროექტი, რომელიც მიზნად ისახავდა ფედერალური სასამართლოების იურისდიქციის შეზღუდვას სკოლაში ლოცვასთან დაკავშირებული საქმეების განხილვაში.⁴

კონგრესის წინაშე წარდგენილი სხვა კანონპროექტების მიხედვით კი, ფედერალურ სასამართლოებს ეზღუდებოდათ იურისდიქცია აბორტისა⁵ და სა-

³ იქვე.

⁴ S. 450, 96th Cong., 1st Sess. SS 11-12 (1979), ნაწილობრივ ითვალისწინებს: **Sec. 11(a) Chapter 81 of Title 28, United States Code**, განხორციელებულია ცვლილებები ბოლოში ახალი ნაწილის დამატებით:

(a) მიუხედავად ამ თავის 1253-ე, 1254-2 და 1257-ე მუხლებისა, უმაღლეს სასამართლოს არ გააჩნია იურისდიქცია სააპელაციო წესით, **certiorari** განჩინების საფუძველზე, ან სხვაგვარად განიხილოს ნებისმიერი საქმე, რომელიც გამომდინარეობს შტატის კანონიდან, განკარგულებიდან, წესებიდან, რეგულაციებიდან ან მისი ნებისმიერი ნაწილიდან ან გამომდინარეობს ნებისმიერი აქტიდან, რომელიც განმარტავს, იყენებს ან აღასრულებს შტატის კანონს, განკარგულებას, წესს ან რეგულაციას საჯარო სკოლებსა და საჯარო დაწესებულებებში ნებაყოფლობით ლოცვასთან დაკავშირებით.

Sec. 12.(a) Chapter 85 of Title 28, United States Code, განხორციელებულია ცვლილებები ბოლოში ახალი ნაწილის დამატებით:

§1364. იურიდიქციის შეზღუდვა

კანონის ნებისმიერი სხვა დებულების მიუხედავად, რაიონულ სასამართლოებს არ გააჩნიათ იურისდიქცია იმ საქმეებთან ან საკითხებთან დაკავშირებით, რომლის განხილვაზეც უფლებამოსილია უმაღლესი სასამართლო ამ ნაწილის 1259-ე მუხლის შესაბამისად.

⁵ S. 158, 97th Cong., 1st Sess. (1981) გვთავაზობს: სექცია 1. (a) კონგრესმა დაადგინა, რომ თითოეული ადამიანის სიცოცხლე ჩასახვისთანავე იწყება; (b) კონგრესი ასევე ადგენს, რომ შერთებული შტატების კონსტიტუციის მეთოთხმეტე შესწორება იცავს ყველა ადამიანს.

თავი 4. კანონის ნებისმიერი სხვა დებულების მიუხედავად, კონგრესის მიერ შეერთებული შტატების კონსტიტუციის III მუხლის შესაბამისად დაარსებულ არცერთ ქვემდგომ ფედერალურ სასამართლოს არ გააჩნია უფლებამოსილება გამოსცეს რაიმე შემაკავებელი ორდერი, დროებითი ან მუდმივი ბრძანება ან განმარტებითი გადაწყვეტილება ნებისმიერ საქმეზე, რომელიც დაკავშირებულია ან გამომდინარეობს რომელიმე შტატის კანონით ან მუნიციპალიტეტის დადგენილებით, რომელიც (1) იცავს ადამიანის უფლებებს ჩასახვის მომენტიდან დაბადებამდე, ან (2) კრძალავს, ზღუდავს ან არეგულირებს (a) აბორტს ან (b) სახელმწიფო ხარჯებით უზრუნველყოფს აბორტის ჩასატარებლად სახსრებს, პერსონალს და სხვა დამხმარე საშუალებებს: იმ პირობით, რომ არაფერი ამ პუნქტში არ ართმევს ამერიკის შეერთებული შტატების უმაღლეს სასამართლოს უფლებამოსილებას, უზრუნველყოს შესაბამისი დახმარება ნებისმიერ შემთხვევაში.

სასამართლო კომიტეტის ძალაუფლების გამიჯვნის ქვეკომიტეტის მოხსენებაში S. 158 ნათქვამია, რომ „უმაღლესი სასამართლო ინარჩუნებს სრულ უფლება-

სკოლო ავტობუსით მგზავრობასთან დაკავშირებულ საქმეებზე.⁶

მოსილებას განიხილოს S.158 კონსტიტუციურობა; STAFF OF SUBCOMMITTEE ON SEPARATION OF POWERS, 97TH CONG., 1ST SESS., REPORT ON THE HUMAN LIFE BILL S. 158, 21 (Comm. Print 1981). See also Sager, Foreward: Constitutional Limitations on Congress' Authority to Regulate the Jurisdiction of the Federal Courts, 95 HARV. L. REV. 17, 37 (1981) „უმაღლესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები ინარჩუნებს დამოუკიდებლობას და საბოლოობას მაშინაც კი, როდესაც საქმე ეხება კონგრესის მიერ მის იურისდიქციაზე დაწესებულ შეზღუდვებს“.

⁶ S. 1647, 97th Cong., 1st Sess. § 3 (1981) ნაწილობრივ უზრუნველყოფს:

კანონის ნებისმიერი სხვა დანაწესის მიუხედავად, შეერთებული შტატების სასამართლოს არცერთი ქვედა ინსტანციის სასამართლოს და მის მოსამართლეს არ გააჩნია უფლებამოსილება გამოსცეს ინსტრუქციები, წერილობითი ბრძანებები, განკარგულებები ისეთ სამართლებრივ საკითხებზე, როგორცაა, სასამართლოს მიმართ დაუმორჩილებლობა, სასამართლო გადაწყვეტილებები ან ბრძანებულებები –

1. მოითხოვოს მოსწავლეთა მოთავსება ან გადაყვანა საჯარო სკოლის დაწყებითი ან საშუალო საფეხურზე, რომლის საქმიანობასაც სახელმწიფო ან ადგილობრივი საგანმანათლებლო უწყება კურირებს იმ მიზნით, რომ შეიცვალოს მოსწავლეთა რასობრივი ან ეთნიკური შემადგენლობა ნებისმიერ საჯარო სკოლაში.
2. ნებისმიერი სახელმწიფო ან ადგილობრივი საგანმანათლებლო სააგენტოს მიმართ მოთხოვნა, დახუროს ნებისმიერი სკოლა და განათავსოს ამ სკოლებიდან მოსწავლეები სხვადასხვა სკოლაში იმ მიზნით, რომ შეიცვალოს მოსწავლეთა რასობრივი ან ეთნიკური შემადგენლობა ნებისმიერ საჯარო სკოლაში.

ფედერალური სასამართლოს იურისდიქციის შემზღუდავი კანონპროექტების კონსტიტუციურობა და ეფექტურობა უკვე იყო დისკუსიის საგანი მეცნიერ იურისტებში. პროფესორმა არჩიბალდ კოქსმა, შეერთებული შტატების ყოფილმა გენერალურმა ადვოკატმა, ამ კანონპროექტების განხილვისას განაცხადა, რომ:

კონსტიტუციური უფლების ბედი საკანონმდებლო უმრავლესობის ხელშია, თუ არ არის მხარდაჭერილი სასამართლო დაცვის საშუალებით. ფედერალური სასამართლოებისთვის კონსტიტუციით მინიჭებული იურისდიქციის ჩამორთმევა გამოიწვევს სახელმწიფოს არათანმიმდევრულ ინტეგრეციას, რომლებიც რიგ შემთხვევებში შთაგონებული იქნება ადგილობრივი თვითინტერესებისა და ძლიერი ემოციებით.

Cox, Don't Overrule the Court, NEWSWEEK, Sept. 28, 1981, at 18.

შეერთებული შტატების მეორე ოლქის სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლე ირვინგ რ. კაუფმანი მიიჩნევს, რომ კონსტიტუციის შემქმნელები არ აპირებდნენ კონგრესისთვის მიენიჭებინათ ისეთი უფლებამოსილება, რომ მას შეეზღუდა უმაღლესი სასამართლოს კანონმდებლობის შემოწმების უფლებამოსილება. Kaufman, Congress versus the Court, N.Y. TIMES MAG. Sept. 27, 1981, at 96. მისი აზრით, კონსტიტუციის შემქმნელებს არ სურდათ, შტატებს ჰქონოდათ საბოლოო სიტყვის უფლება ფედერალურ საკონსტიტუციო საკითხებთან დაკავშირებით. მაშასადამე, იდეა, რომ კონგრესს შეუძლია გააუქმოს იურისდიქცია კონკრეტულ ფედერალურ საქმეებზე ან უფლებებზე, რადგან მას აქვს დისკრეტია გააუქმოს ქვედა ინსტანციის სასამართლოები, არ აჩერებს განხილვას. Id. at 102. მოსამართლე კაუფმანმა დაასკვნა, რომ ფედერალური სასამართლოების უფლებამოსილების გამორიცხვა ისეთ საკითხებთან დაკავშირებით, როგორცაა, დესეგრეგაცია, აბორტი ან სკოლაში ლოცვა, ნიშნავს, რომ ვკარგავთ ჩვენი კონსტიტუციური უფლებების დაცვის ყველაზე საიმედო გზას. Id. at 104. პროფესორი სეიგერი ფიქრობს, რომ ისეთი კანონპროექტის მიღება, რომელიც მიზნად ისახავს ფედერალურ სასამართლო სისტემაზე თავდასხმას, შექმნის სახიფათო და ცუდ პრეცედენტს, რაც დააზარალებს სასამართლო სისტემის სამართლიანობას. Sager, supra note 5, at 89. აშშ-ის უმაღლესი სასამართლოს ყოფილმა მოსამართლემ, ართურ გოლდბერგმა განაცხადა, რომ „ფედერალური სასამართლოსთვის“ იურისდიქციის ჩამორთმევა შეცვლის დადგენილი საკონსტიტუციო სამართლის შინაარსს, გარდა ამისა, დაარღვევს მართლმსაჯულების თანასწორობის ფუნდამენტს და ხელს შეუშლის ძალაუფლების გამიჯვნას სასამართლო და საკანონმდებლო ხელი-

მოსაზრება იმის შესახებ, რომ სასამართლოები გასცდნენ სასამართლო კონტროლის საზღვრებს და შეიჭრნენ საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლებების უფლებამოსილებებში, სიახლე არაა.⁷ სინამდვილეში, ეს ასეა კონსტიტუციის მიღების დღიდან. დიდი ვნებათაღელვა გამოიწვია სასამართლოს თავმჯდომარე მარშალის პრეცედენტულმა გადაწყვეტილებამ საქმეზე – *Marbury v. Madison*⁸, რომლის მიხედვითაც, უმაღლესი სასამართლო უფლებამოსილი იყო, კონგრესის აქტები არაკონსტიტუციურად გამოცხადებინა⁹. სამოსამართლო აქტივიზმის მიმართ კრიტიკის ტალღა შესამჩნევად გაიზარდა 1920-იან და 1930-იან წლებში, ერთ შემთხვევაში, როდესაც სასამართლომ იმდროინდელი ეკონომიკური და ბიზნესკანონმდებლობის დიდი ნაწილი გააუქმა,¹⁰ და შემდგომ უკვე უორენის სასამართლო ეპოქაში, როდესაც სასამართლო დაადანაშაულეს „ზეკანონმდებლის“¹¹ როლის მორგებისთვის, განსაკუთრებით

სუფლებას შორის. Address by the Honorable Arthur J. Goldberg in Honor of Justice Hugo L. Black, 24 ALA. L. REV. 255, 263 (1972). See also the authorities cited in Sager, *supra*, at 20 n.7. But see Berger, *Congressional Contraction of Federal Jurisdiction*, 1980 Wisc. L. REV. 801.

სასამართლოს იურისდიქციის შემზღუდავი კანონპროექტები არ არის ახალი. მაგალითად, ჯენერის კანონპროექტი, რომელიც 1957 წელს იყო შემოთავაზებული, აუქმებდა უმაღლესი სასამართლოს იურისდიქციას საქმეებზე, რომელიც უკავშირდებოდა (1) კონგრესის კომიტეტების პრაქტიკას, (2) ფედერალური ხელისუფლების მიერ ფედერალური თანამშრომელთა უსაფრთხოების შესახებ რეგულაციების აღსრულებას, (3) შტატების რეგულაციებს შიდასაშტატო „დივერსიულ ქმედებებზე“, (4) სკოლის საბჭოს რეგულაციას მასწავლებელთა „დივერსიულ ქმედებებზე“ და (5) შტატის რეგულაციებს, რომლებიც ეხებოდა შტატის ადვოკატთა ასოციაციაში განწესებულ ვარიანტებს. S. 2646, 85th Cong., 1st Sess. (1957), discussed in Elliott, *Court-Curbing Proposals in Congress*, 33 NOTRE DAME LAW. 597 (1958). The Tuck bill, proposed in 1964 in response to the Supreme Court decisions in *Baker v. Carr*, 369 U.S. 186 (1962), and *Reynolds v. Sims*, 377 U.S. 533 (1964), გაუქმდებოდა როგორც რაიონული სასამართლოს თავდაპირველი იურისდიქცია, ისე უმაღლესი სასამართლოს იურისდიქცია შტატის საკანონმდებლო ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების სააპელაციო ნესით განხილვაზე. H.R. 11926, 75th Cong., 1st Sess. (1964), reprinted in 110 CONG. REC. 20285 (Aug. 19, 1964). 1972 წელს კონგრესში წარადგინეს კანონპროექტი, რომელიც ზღუდავდა ფედერალური სასამართლოების უფლებამოსილებას, შემოეღოთ ავტობუსით მგზავრობა, როგორც სკოლაში სეგრეგაციის აღმოფხვრის საშუალება. H.R. 13915, 92d Cong., 2d Sess. (1972), discussed in Thompson & Pollit, *Congressional Control of Judicial Remedies: President Nixon's Proposed Moratorium on "Busing" Orders*, 50 N.C. L. REV. 809 (1972). არცერთი აღნიშნული კანონპროექტი არ იქნა მიღებული.

⁷ See Mason, *Judicial Activism: Old and New*, 55 VA. L. REV. 385, 386-87 (1969); McKay, *The Supreme Court as an Instrument of Law Reform*, 13 ST. LOUIS U.L.J. 387, 389 (1969).

⁸ 5 U.S. (1 Cranch) 137 (1803).

⁹ იქვე, 178.

¹⁰ *ib.*, A. Cox, *THE WARREN COURT 2* (1968); R. JACKSON, *THE STRUGGLE FOR JUDICIAL SUPREMACY*, xii-xiii, 39-74 (1941); Wright, *The Role of the Supreme Court in a Democratic Society-Judicial Activism or Restraint?*, 54 CORNELL L. REV. 1, 2 n.5 (1968).

¹¹ *ib.*, Laub, *The Judge's Role in a Changing Society*, 53 JUDICATURE 140, 141 (1969); McWhinney, *The Supreme Court and the Dilemma of Judicial Policy-Making*, 39 MINN. L. REV. 837 (1955); Wright, *supra* note 10. ეს კრიტიკა მოდის არა მხოლოდ კომენტატორ-

კი ისეთ სფეროებში, როგორცაა, დესეგრეგაცია,¹² მანდატების ხელახალი განანილება,¹³ სისხლის სამართლის პროცესი¹⁴ და პატიმართა უფლებები.¹⁵

რამდენადაც დანამდვილებით ერთ-ერთი „აქტივისტი“ მოსამართლე ვარ, საჭიროდ მიმაჩნია, მივმართო როგორც ძველ, ისე ახალ კრიტიკოსებს, რომლებსაც არ ესმით ჩვენი ხელისუფლების საკონსტიტუციო სისტემისა და პოლიტიკური სტრუქტურის ფუნდამენტური პრინციპებისა. მე მჯერა, რომ მოსამართლეებს, რომლებმაც მიიღეს აქტივისტური გადაწყვეტილებები, არც ხელსუფლების სხვა შტოების ძალაუფლების შესუსტების მიზანი, არც საკუთარი პოლიტიკური თუ სოციალური იდეოლოგიის სხვებისთვის თავზე მოხვევის მიზანი არ ამოძრავებდათ. უბრალოდ, ხელისუფლების დანარჩენი შტოების უმოქმედობის პირობებში, სასამართლო გააქტიურდა კონსტიტუციის დებულებათა აღსასრულებლად.

I. დემოკრატიული თეორია და სასამართლოები

ბევრმა კომენტატორმა დაახასიათა სასამართლო შტო, როგორც არადემოკრატიული და ჩვენს მმართველობის ფორმასთან შეუსაბამო. პროფესორმა კომეიჯერმა ჯერ კიდევ 30 წლის წინ სასამართლო კონტროლს „დემოკრატიის შემაფერხებელი“ უწოდა,¹⁶ ხოლო პროფესორმა ბიკელმა ცოტა ხნის წინ უმაღლესი სასამართლო „ამერიკის დემოკრატიის დევიანტურ ინსტიტუტად“ მოიხსენია.¹⁷ ხშირად ისმის კითხვა – „რატომ უნდა ჰქონდეს 9 უვადოდ დანიშნულ მოსამართლეს უფლება, არაკონსტიტუციურად გამოაცხადოს არჩეული თანამდებობის პირების ან მათ მიერ დანიშნული პირების ქმედებები?“¹⁸

რებისგან, არამედ თავად სასამართლოს რიგებიდანაც. See, e.g., *Reynolds v. Sims*, 377 U.S. 533, 624-25 (1964) (Harlan, J., dissenting):

ეს გადაწყვეტილებები ხელს უწყობს არასწორ წარმოდგენას კონსტიტუციისა და სასამართლოს როლის შესახებ. ეს მოსაზრება გულისხმობს იმას, რომ ქვეყანაში არსებულმა ნებისმიერმა დიდმა მანკიერებამ შეიძლება განკურნების საშუალება კონსტიტუციურ „პრინციპში“ ეძიოს და სასამართლომ უნდა უხელმძღვანელოს ამ რეფორმების ხელშეწყობას მაშინ, როდესაც ხელისუფლების სხვა შტოები უმოქმედოდ არიან.

¹² იხ., Bennett & Quade, *The Court as Legislator: A Crucial Symptom*, 10 ST. LOUIS U.L.J. 92, 92-93 (1965).

¹³ იქვე, 94.

¹⁴ იქვე, 93.

¹⁵ Gallington, *Prison Disciplinary Decisions*, 60 J. CRIM. L.C. & P.S. 152, 156 (1969).

¹⁶ H. COMMAGER, *MAJORITY RULE AND MINORITY RIGHTS* 56 (1943).

¹⁷ A. BICKEL, *THE LEAST DANGEROUS BRANCH* 18 (1962). See also R. NEELY, *How COURTS GOVERN AMERICA* 8 (1981).

¹⁸ Rostow, *The Democratic Character of Judicial Review*, 66 HARV. L. REV. 193, 193 (1952).

ამ კრიტიკას ორი პასუხის აქვს. პირველი, ფედერალური სასამართლოების ძალაუფლების კონტროლი. როდესაც სასამართლოები განმარტავენ კანონმდებლობას, მათი გადაწყვეტილებები შეიძლება კონგრესმა შეცვალოს.¹⁹ იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც გადაწყვეტილება კონსტიტუციაზე დაყრდნობითაა მიღებული, ის შეიძლება გადაიხედოს საკონსტიტუციო ცვლილებების პროცედურით.²⁰ სასამართლოებზე განხორციელებული კიდევ ერთი პოლიტიკური კონტროლის მაგალითი პრეზიდენტის მიერ ფედერალური და უმაღლესი სასამართლოების ყველა მოსამართლის დანიშვნის უფლებამოსილებაა, რომელიც საჭიროებს სენატის თანხმობას.²¹

ფედერალური სასამართლოების კონტროლის სხვა არაფორმალური გზებიც არსებობს. აღმასრულებელ შტოს შეუძლია უბრალოდ უარი თქვას სასამართლოს გადაწყვეტილებების აღსრულებაზე,²² ან ქვედა ინსტანციის სასამართლოებმა შესაძლოა უარი თქვან ზედა ინსტანციის სასამართლოების გადაწყვეტილებების აღსრულებაზე.²³ გარდა ამისა, კონგრესს შეუძლია სასამართლოს მანდატის მოქმედება შეაფერხოს ფინანსური რესურსების განკარგვის საკუთარი უფლების განხორციელებით.²⁴ და ბოლოს, რამდენიმე კომენტატორი დაბეჯითებით ამტკიცებდა იმას, რომ სასამართლოების ძალაუფლება საბოლოოდ მაინც დამოკიდებულია ხალხის სურვილზე, დაემორჩილოს ან უარყოს სასამართლო ხელისუფლების მიერ ჩამოყალიბებული პრინციპები.²⁵ როგორც პროფესორმა ბიკელმა აღნიშნა:

უმაღლესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები შეიძლება გამოცხადდეს საყოველთაოდ სავალდებულო ძალის მქონედ, თუმცა ეს, სინამდვილეში, ხდება მაშინ, როდესაც ისინი ფართო აღიარებას მოიპოვებენ. ეს გადაწყვეტილებები სამართლებრივად სავალდებულო ბუნებისა მხოლოდ კონკრეტულ საქმეში მონაწილე მხარეთათვისაა. იმისათვის, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილებებს უფრო ფართომასშტაბიანი გავლენა ჰქონდეთ, ისინი პოლიტიკური ინსტიტუტებისა და საზოგადოებისგან საჭიროებენ თანხმობასა და მხარდაჭერას.²⁶

¹⁹ იხ., J. CHOPER, JUDICIAL REVIEW AND THE NATIONAL POLITICAL PROCESS 6 (1980).

²⁰ U.S. CONST. art. V. See L. LEVY, JUDICIAL REVIEW AND THE SUPREME COURT 12 (1967).

²¹ U.S. CONST. art. II S 2. See A. BICKEL, The Supreme Court and The Idea of Progress 88 (1978)

²² J. CHOPER, supra note 19, at 56.

²³ იხ., იქვე.

²⁴ იხ., იქვე.

²⁵ L. LEVY, supra note 20, at 12

²⁶ A. BICKEL, supra note 21, at 90.

მეორე პასუხი კრიტიკაზე, რომ სასამართლოები არადემოკრატიულია, არის ის, რომ ჩვენი ხელისუფლება არ არის წმინდა დემოკრატიული. მიუხედავად იმისა, რომ დემოკრატია განიმარტება, როგორც „ხალხის მმართველობა: უმრავლესობის მმართველობა“,²⁷ ჩვენი კონსტიტუცია მოიცავს ელემენტებს, რომლებიც უმრავლესობის მმართველობას სცილდება,²⁸ სასამართლოები ამის მხოლოდ ერთი მაგალითია. უფრო მეტიც, მე-5 მუხლის მიხედვით, თავად კონსტიტუციაა დაცული ხმების უბრალო უმრავლესობით ცვლილებების შეტანისგან, ცვლილებების განხორციელებისთვის საჭიროებს უბრალოდ უმრავლესობაზე მეტს.²⁹

ჩვენი საკონსტიტუციო სისტემა მხარს უჭერს უმრავლესობის მმართველობის პრინციპს, მაგრამ ზღუდავს უმრავლესობის უფლებამოსილებას გარკვეული ინდივიდუალური უფლებების უზრუნველყოფით, რაც გულისხმობს იმას, რომ უმრავლესობას ამ კონკრეტულ უფლებებში ჩარევის უფლება არ გააჩნია. რამდენიმე კომენტატორმა დაასკვნა, რომ სასამართლოები არადემოკრატიულია, მაგრამ ეს, გარკვეულწილად მიზანშეწონილად მიაჩნიათ.³⁰ ისინი, ვინც ამტკიცებენ, რომ დემოკრატია უმრავლესობასთან არ უნდა გაიგივდეს, ცდილობენ სასამართლო შტოს ინტეგრირებას საკუთარ თეორიაში, „დემოკრატიის“ ფართო ინტერპრეტირებით.³¹ ყურადღება უნდა გამახვილდეს

²⁷ WEBSTER'S THIRD NEW INTERNATIONAL DICTIONARY (1963).

²⁸ იხ., Bishin, *Judicial Review in Democratic Theory*, 50 S. CAL. L. REV. 1099, 1109 (1977).

²⁹ სახალხო უმრავლესობისადმი დამფუძნებლების უნდობლობის სხვა მაგალითები მოიცავს პირველი მუხლის დებულებას, რომლის მიხედვითაც, სენატორები აირჩევიან არა უშუალოდ ხალხის, არამედ შტატის საკანონმდებლო ორგანოს მიერ. კიდევ ერთი მაგალითი გვხვდება მე-2 მუხლში, რომელიც ავალდებულებს საარჩევნო კოლეგიას პრეზიდენტის არჩევას.

³⁰ მაგალითად, A. BICKEL, *supra* note 21, at 83. („ჩვენი ხელისუფლება არ არის და არ უნდა ემყარებოდეს მკაცრად უმრავლესობის მმართველობას“). Mace, *The Antidemocratic Character of Judicial Review*, 60 CALIF. L. REV. 1140, 1149 (1972) („სასამართლო კონტროლის ბუნება არსებითად ეწინააღმდეგება დემოკრატიას“).

³¹ მაგალითად, Bishin, *supra* note 28, at 1137 („სასამართლო კონტროლი ეხმარება ამერიკის ხელისუფლებას იპოვოს გონივრული ბალანსი ინდივიდუალურ და ჯგუფურ მმართველობას შორის, ამიტომ, როგორც ჩანს, „ამერიკული დემოკრატიის“ მიზნებთან თანხვედრაშია და შესაბამისად, განიხილება მათი შესრულების სათანადო მექანიზმად.“) Rostow, *supra* note 18, at 197 („დემოკრატიებს არ მოეთხოვებათ აირჩიონ ყველა თანამდებობის პირი მოსამართლეთა დამოუკიდებლობა ... თავისუფლებისკენ მიმავალი საზოგადოების სიამაყე“) ეს განწყობილება განსაკუთრებით გამოხატული იყო მოსამართლე დონალდ რაითის მიერ, რომელიც კალიფორნიის უმაღლესი სასამართლოს მოსამართლე იყო:

კონსტიტუცია დემოკრატიას წარმოაჩენს, როგორც უმცირესობის მცდელობას იქცნენ უმრავლესობად. და კონსტიტუციური დემოკრატიაში უმცირესობებს აქვთ უფლება, დაცული იყვნენ უმრავლესობის თვითნებობისგან ან ზოგიერთ შემთხვევაში, – ტირანიისგან. როდესაც ჩვენს სისტემაში შემავალი ძალები შეზღუდვები ამ უფლებებს, სასამართლო უნდა ჩაერიოს და დაიცვას ისინი, ვისაც არ ძალუძს საკუთარი

არა იმაზე, შეესაბამება თუ არა სასამართლოები დემოკრატიის კონკრეტულ პოლიტიკურ დეფინიციას, არამედ იმაზე, რომ კონსტიტუცია უზრუნველყოფს გარკვეულ ინდივიდუალურ უფლებებს, რომლებიც შეიძლება არ იყოს დაცული ტრადიციული დემოკრატიული პროცესებით. სასამართლოები განიხილება ამ უფლებების დამცველებად. მოსამართლე ჯექსონმა აღნიშნა, რომ უფლებების ბილი შეიქმნა იმისთვის, რომ ამოელო გარკვეული საკითხები პოლიტიკური დებატებიდან, დაეცვა უმრავლესობისა და თანამდებობის პირების გავლენისგან და დაემკვიდრებინა ისინი სამართლებრივ პრინციპებად, რომლებსაც სასამართლო დაეყრდნობოდა.³²

II. დამფუძნებელი მამების განზრახვა

კომენტატორთა ნაწილი ამტკიცებს, რომ დამფუძნებელ მამებს არ ჰქონდათ იმის განზრახვა, რომ სახელწმიფოს ან მისი რომელიმე შტოს მიერ ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების კონტროლის მთავარი მექანიზმი უმაღლესი სასამართლო გამხდარიყო.³³ ისინი მიუთითებდნენ მე-18 საუკუნის დროინდელ, ჯეფერსონის დემოკრატიების პოზიციაზე, რომლებიც ამტკიცებდნენ, რომ უმაღლესი სასამართლო იყო ძალიან ძლიერი და საკანონმდებლო შტოს მეტი უფლებამოსილება უნდა ჰქონოდა.³⁴ მეცნიერთა ნაწილმა მოიპოვა მტკიცებულებები იმის დასასაბუთებლად, რომ „თავიდანვე განზრახული იყო სასამართლოთა ის ძალაუფლება, რომელსაც ისინი ფლობენ“.³⁵ მოსამართლე ჯექსონს სჯეროდა, „საკონსტიტუციო კონვენტის ზოგიერთ წევრს ესმოდა, რომ დებულება, რომელიც ითვალისწინებდა სასამართლო ძალაუფლებას და უზენაესობას, ანიჭებს უმაღლეს სასამართლოს ფედერალური კანონების კონსტიტუციურობის განსაზღვრის უფლებამოსილებას, თუმცა მან ასევე აღნიშნა, რომ სხვა მნიშვნელოვან ასპექტებთან შედარებით, სასამართლო ხელისუფლება ყველაზე ნაკლებად განხილვადი საკითხი იყო.“³⁶

თავის დაცვა. ამ კონტექსტში, საკანონმდებლო აქტებზე სასამართლო კონტროლი შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს უმრავლესობის ნებას ან სურვილს, მაგრამ მისი ეტიკეტირება, როგორც არადემოკრატიულის, უგულვებლყოფს ყველასთვის გარანტირებულ ფუნდამენტურ უფლებებს, მათ შორის, უმცირესობებს. Wright, *The Role of the Judiciary: From Marbury to Anderson*, 60 CAL. L. REV. 1262, 1265 (1972).

³² West Virginia State Board of Education v. Barnette, 319 U.S. 624, 638 (1943).

³³ იხ., Mason, *supra* note 7, at 393.

³⁴ იხ., A. Cox, *supra* note 10, at 1-3, 93.

³⁵ Rostow, *supra* note 18, at 195. Accord, Goldberg, Address by the Honorable Arthur J. Goldberg in Honor of Justice Hugo L. Black, 24 ALA. L. REV. 255, 257 (1972); Johnson, *supra* note 1, at 464.

³⁶ R. JACKSON. *supra* note 10, at 4.

ჯეიმს მედისონმა უფლებების შესახებ კონგრესის დებატებზე სიტყვით გამოსვლისას აღნიშნა:

თუ ეს ცვლილებები კონსტიტუციაში აისახება, დამოუკიდებელი სასამართლოები საკუთარ თავს ამ უფლებების მფარველებად დასახავენ; ისინი იქნებიან ძლიერი ბარიერი საკანონმდებლო ან აღმასრულებელი ხელისუფლების მიერ ძალაუფლების ხელში ჩაგდების ნებისმიერი მცდელობის წინააღმდეგ. ბუნებრივია, ისინი შეენინაღმდეგებიან კონსტიტუციის მიერ მკაფიოდ აღიარებულ უფლებათა დარღვევის ნებისმიერ მცდელობას.³⁷

ამ განცხადებით მედისონმა აღიარა მნიშვნელოვანი როლი, რომელიც მათ ექნებოდათ, თუ აღმასრულებელი ან საკანონმდებლო ორგანოები კონსტიტუციით დაცულ უფლებებს ხელყოფდნენ. გარდა ამისა, დამატებითი მტკიცებულება, რომ დამფუძნებელ მამებს განზრახული ჰქონდათ სასამართლოს უფლებამოსილება კონსტიტუციის განმარტებასა და ხელისუფლების სხვა შტოების კონტროლთან დაკავშირებით, წარმოდგენილია ალექსანდრე ჰამილტონის ესეში, 78-ე ფედერალისტურ წერილში: სასამართლო ხელისუფლების უფლებამოსილებასთან დაკავშირებული გაურკვეველობა, კერძოდ, სასამართლოს უფლება, არაკონსტიტუციურად სცნოს კონსტიტუციის საწინააღმდეგო საკანონმდებლო აქტი, წარმოიშვა იმ მცდარი წარმოდგენით, რომ სასამართლო ხელისუფლება (საკანონმდებლო ხელისუფლებასთან შედარებით) უპირატესობით სარგებლობს.

სასამართლოები შეიქმნა როგორც შუამავალი ხალხსა და საკანონმდებლო ორგანოს შორის, რომელიც მიზნად ისახავს, სხვა საკითხებთან ერთად, უზრუნველყოს საკანონმდებლო ორგანოს მიერ მისთვის განსაზღვრული უფლებამოსილების ფარგლებში მოქმედება. სასამართლოების ერთ-ერთი მთავარი როლი კანონების განმარტებაა. კონსტიტუცია, ფაქტობრივად, არის და უნდა განიხილებოდეს მოსამართლეების მიერ ფუნდამენტურ კანონად. შესაბამისად, მოსამართლეების უფლებამოსილებაა მისი შინაარსის განსაზღვრა, ისევე, როგორც საკანონმდებლო ორგანოს მიერ გამოცემული ნებისმიერი კონკრეტული აქტის მნიშვნელობის განსაზღვრა.³⁸

³⁷ 1 ANNALS OF CONGRESS. 1st Cong., 439 (Gales & Seaton eds. 1789), ციტირებულია in Cox, The Role of the Supreme Court in American Society, 50 MARQ. L. REV. 575, 581 (1967).

³⁸ The Federalist No. 78, (A. Hamilton) in The Federalist Papers 228-29, (R. Fairfield ed.) (2d ed. 1996)

დამფუძნებლების ეს განცხადებები და თავად კონსტიტუციის დებულებები აჩვენებს, რომ ფედერალურ სასამართლოებს უნდა ჰქონდეთ უფლებამოსილება არაკონსტიტუციურად გამოაცხადონ კონგრესის აქტები, სახელმწიფოს საკანონმდებლო აქტები და აღმასრულებლის მოქმედებები. უზენაესობის შესახებ დებულებამ კონსტიტუცია ქვეყნის უზენაეს კანონად აქცია, მაგრამ კონსტიტუციის უზენაესობის შენარჩუნება მოითხოვს ძლიერ და დამოუკიდებელ სასამართლო ხელისუფლებას, რომელსაც ექნება ძალა და უფლებამოსილება გადაჭრას საკონსტიტუციო დავები შტატებს შორის, შტატებსა და ეროვნულ ხელისუფლებას შორის და, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, ხალხისა და შტატის ინსტიტუტებს შორის.³⁹ მედისონსაც⁴⁰ და ჰამილტონსაც⁴¹ ესმოდათ, რომ კონსტიტუციით დაცული უფლებები არაეფექტიანი იქნებოდა, თუ არ იარსებებდა ფედერალური სასამართლო, რომელიც უზრუნველყოფდა ამ უფლებების იმპლემენტაციას.

III. საკანონმდებლო და აღმასრულებელი შტოები

სრული ჭეშმარიტებაა, რომ საკანონმდებლო და აღმასრულებელი შტოები ისევე შებოჭილნი არიან კონსტიტუციური პრინციპებით, როგორც ფედერალური სასამართლოები. მიუხედავად ამისა, მმართველობის ჩვენი სისტემის სტრუქტურა ხაზს უსვამს დამოუკიდებელი სასამართლოს შტოს საჭიროებას, რათა სახელმწიფომ და ხელისუფლების სხვა ორმა შტომაც დაიცვას საკუთარი უფლებამოსილების კონსტიტუციით განსაზღვრული შეზღუდვები. ხელისუფლების არცერთი სხვა შტო არ არის ისეთი ეფექტიანი ამ კონსტიტუციური გარანტიების მთლიანობის შენარჩუნებისთვის.

³⁹ Johnson, *supra* note 1, at 464.

⁴⁰ იხ., იქვე.

⁴¹ მართლმსაჯულების სრული დამოუკიდებლობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია შეზღუდულ კონსტიტუციაში. შეზღუდულ კონსტიტუციაში ვგულისხმობ კონსტიტუციას, რომელიც მოიცავს საკანონმდებლო ორგანოს უფლებამოსილების კონკრეტულ შეზღუდვებს, მაგალითად, ისეთი კანონის მიღებას, რომელიც ითვალისწინებს დასჯას საქმის სასამართლოში განხილვის გარეშე, ან კანონისას, რომლითაც ისჯება ისეთი ქმედებები, რომლებიც არ იყო უკანონო მათი ჩადენის დროს და სხვა მსგავსი. ამ ტიპის შეზღუდვების შენარჩუნების ერთადერთი გზა სასამართლოა. მათი ვალდებულებაა, ბათილად სცნონ ყველა აქტი, რომელიც ეწინააღმდეგება კონსტიტუციას. ამის გარეშე კონსტიტუციაში კონკრეტული უფლებებისა თუ პრივილეგიების დაცვა საერთოდ უმნიშვნელო იქნებოდა.

a. საკანონმდებლო ხელისუფლების შტო

კანონმდებლები არ არიან დამოუკიდებელი ან ნეიტრალური; ისინი არიან პოლიტიკური ფიგურები, რომლებიც პასუხისმგებელი არიან საკუთარი ამომრჩევლის წინაშე. მათ უნდა განიხილონ საკუთარი გამოცდილება და ფოკუსირდნენ იმაზე, თუ როგორი პოლიტიკური შედეგი შეიძლება იქონიოს მათმა პოზიციებმა სხვადასხვა საკითხთან დაკავშირებით.⁴² კანონმდებლები უფრო ხშირად არიან ზენოლის ქვეშ. საკანონმდებლო სესიის განრიგი ხშირად გადატვირთულია სხვადასხვა განსახილველი კანონპროექტით,⁴³ და გარდა ამისა, კანონმდებლებმა მონაწილეობა უნდა მიიღონ პოლიტიკურ საქმიანობაში და დრო გამონახონ თავიანთი რეგიონებისთვის.

კანონმდებლობა ხშირად ხანგრძლივი, მძიმე მოლაპარაკებებისა და კომპრომისების შედეგად მიიღება. ინტერესთა გავლენიანი ჯგუფები ასაქმებენ ლობისტებს, რათა გავლენა იქონიონ კანონმდებელთა ხმებზე მიმდინარე კანონპროექტების განხილვისას. გარდა ამისა, კანონმდებლებმა უნდა იფიქრონ იმაზე, თუ როგორ იმოქმედებს კანონი იმ შემთხვევების უმრავლესობაზე, სადაც ის გამოყენებული იქნება. ზოგჯერ მათ შესაძლოა პრიორიტეტულად მიიჩნიონ კანონის პოტენციური სარგებელი, მაშინაც კი, თუ ეს ნიშნავს, რომ შეიძლება გარკვეული ინდივიდებისა თუ უმცირესობებისთვის უარყოფითი შედეგების მატარებელი იყოს, განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, თუ ეს შედეგები ბოლომდე განჭვრეტადი არ არის კანონპროექტის განხილვისას.

b. აღმასრულებელი ხელისუფლების შტო

აღმასრულებელი ხელისუფლების სტრუქტურის შესწავლისას ვლინდება, რომ აღმასრულებელ ხელისუფლებაზე საკანონმდებლო ხელისუფლების მსგავსი შეზღუდვები ვრცელდება. აღმასრულებელი ხელისუფლების თანამდებობის პირები პირდაპირ ან არაპირდაპირ ანგარიშვალდებულები არიან ამომრჩევლის წინაშე, ამიტომ მათ, ისევე როგორც კანონმდებლის გადანყვეტილებებზე, გავლენას ახდენს ის, რაც პოლიტიკურად უსაფრთხო ან პოპულარულია. აღმასრულებელი ხელისუფლების წარმომადგენლები და ასევე საჯარო მოხელეები განიცდიან პოლიტიკურ ზენოლას საარჩევნო ოლქებისა და ინტერესთა ჯგუფის ლობისტების მხრიდან. ამასთან, მიუხედავად იმისა, რომ საჯარო მოხელე-

⁴² იხ., C. BREITEL, THE COURTS AND LAWMAKING IN LEGAL INSTITUTIONS TODAY AND TOMORROW 1, 7 (M. Paulsen ed. 1959).

⁴³ იხ., Keaton, Judicial Law Reform-A Perspective on the Performance of Appellate Courts, 44 TEX. L. REV. 1254, 1262 (1966); Tate, The Law-making Function of the Judge, 28 LA. L. REV. 211, 232 (1968)

ები ხშირად უფრო სწრაფად რეაგირებენ პრობლემაზე, ვიდრე კანონმდებლები, მათი ქმედებები შეიძლება განპირობებული იყოს პოლიტიკური ზენოლით ან საზოგადოების ახირებებით.

ც. სასამართლო ხელისუფლების შტო

დამოუკიდებელი სასამართლო სისტემა ადაპტირებულია საკონსტიტუციო პრინციპების დასაცავად. ფედერალური მოსამართლეები არ არიან პასუხისმგებელი არცერთი საარჩევნო ოლქის წინაშე და ძირითადად, თავისუფალნი არიან პოლიტიკური ზენოლისგან. შესაბამისად, ისინი უკეთეს მდგომარეობაში იმყოფებიან, ვიდრე კანონმდებლები ან აღმასრულებელი თანამდებობის პირები, რომ დაიცვან ცალკეული პირების კონსტიტუციური უფლებები, მაშინაც კი, როდესაც ეს გულისხმობს პოლიტიკურად არაპოპულარული გადაწყვეტილებების მიღებას.

ხელისუფლების დანარჩენმა ორმა შტომ და შტატებმა შესაძლოა უარი თქვან მოქმედებაზე,⁴⁴ მაგრამ სასამართლომ, როდესაც მის წინაშე კონკრეტული საქმეა განსახილველი, უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება.⁴⁵ ბევრმა კომენტატორმა აღნიშნა, რომ სასამართლოებს ყველაზე ხშირად აკრიტიკებენ აქტივისტური გადაწყვეტილებების გამო ისეთ საკითხებთან დაკავშირებით, სადაც საჭირო იყო შტატის ან ფედერალური ხელისუფლების სხვა შტოს მოქმედება კონსტიტუციური დარღვევების აღმოსაფხვრელად ან თავიდან ასაცილებლად, მაგრამ არაფერი მოიმოქმედეს.⁴⁶ გარდა ამისა, კონკრეტული საქმის განხილვისას სასამართლოს აქვს შესაძლებლობა, განიხილოს კანონის გაუთვალისწინებელი შედეგები ინდივიდზე.⁴⁷ და ბოლოს, მოსამართლეების

⁴⁴ Cox, *The Supreme Court 1965 Term, Foreward: Constitutional Adjudication and the Promotion of Human Rights*, 80 HARV. L. REV. 91, 122 (1966) („თუ ხელისუფლების ერთ შტოს არ შეუძლია ან არ გადაჭრის გარდაუვალ პრობლემას, ეს ტვირთი გადადის მის სხვა შტოებზე.“)

⁴⁵ Johnson, *supra* note 1, at 474-75; Wright, *supra* note 31, at 1267-68.

⁴⁶ Cox, *supra* note 37, at 592 („ვეჭვობ, საფუძვლიანი კვლევა აჩვენებდა, რომ უმაღლესი სასამართლო ყველაზე „აქტივისტი“ იმ სფეროებშია, სადაც პოლიტიკური პროცესები არაადეკვატურია, რადგან პოლიტიკოსების მხრიდან პრობლემა უგულებელყოფილი იქნა.“) Johnson, *The Constitution and the Federal District Judge*, 54 TEX. L. REV. 903, 905 (1976) („ბევრჯერ იყო შემთხვევა, როდესაც სახელმწიფო მოხელეებმა უგულებელყვეს და უარი თქვეს არაკონსტიტუციური და უკანონო პოლიტიკისა და პრაქტიკის გამოსწორებაზე, რამაც საჭირო გახადა ფედერალურ დონეზე ჩარევა და კანონის აღსულება.“); Mason, *supra* note 7, at 408 („სასამართლოს მოუწია ჩარეულიყო მისთვის აქამდე უცნობ სფეროებში, რადგან სახელმწიფომ ვერ შეასრულა ინდივიდუალური თავისუფლებების დაცვისა და მაკორექტირებელი ღონისძიებების მიღების ვალდებულება.“)

⁴⁷ *ib.*, Wright, *supra* note 31, at 1267-68.

სუსტი, პირდაპირი პოლიტიკური ანგარიშვალდებულება და სამართალწარმოების „განმჭვრეტი, ღრმაზრიანი“ ბუნება უკავშირდება კარგად ნაფიქრი გადაწყვეტილებების მიღებას.⁴⁸

IV. ძველი აქტივისტური გადაწყვეტილებები

ჩემი მოსაზრების გასამყარებლად, რომ აქტივისტური სასამართლო გადაწყვეტილებები არის მოსამართლეების მიერ კონსტიტუციის დაცვის მოვალეობის შესრულების შედეგი და არა სასამართლო ხელისუფლების ხელში ჩაგდება, განვიხილავ რამდენიმე ძველ საქმეს. ეს გადაწყვეტილებები იმ პერიოდში გააკრიტიკეს, როგორც მაგალითი იმისა, რომ ფედერალურმა სასამართლოებმა გადააჭარბეს სასამართლო კონტროლთან დაკავშირებულ უფლებამოსილებას და შეიჭრნენ იმ საკითხების განხილვაში, რომლებიც საკანონმდებლო ან აღმასრულებელი ხელისუფლების მიერ უნდა ყოფილიყო განხილული. თუმცა, თუ ახლა შევაფასებთ მაშინ მიღებულ გადაწყვეტილებებს, დავინახავთ, რომ ინდივიდის კონსტიტუციით გარანტირებული უფლებები დარღვეულ იქნა, ხოლო საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ორგანო, რომელსაც უნდა ემოქმედა, არაფერი გააკეთა. შესაბამისად, კონსტიტუციით გარანტირებული უფლებების დაცვის უზრუნველყოფა ფედერალურ სასამართლოებს დაევაღათ.

a. მანდატების ხელახალი განაწილება

1946 წელს უმაღლესმა სასამართლომ არ მიიღო კონსტიტუციური სარჩელი, რომელიც უკავშირდებოდა შტატის საოლქო გეგმას. საქმეზე – *Colegrove v. Green*⁴⁹ მოსარჩელები აცხადებდნენ, რომ ილინოისის საკანონმდებლო ორგანოს 1901 წლიდან წარმომადგენლობა მოსახლეობის რაოდენობის პროპორციულობის მიხედვით არ გადაუნაწილებია, მათი განცხადებით, ორმოცდახუთი წლის განმავლობაში მოსახლეობის ოდენობა მნიშვნელოვნად შეიცვალა, შესაბამისად, 1901 წლის საოლქო გეგმა იყო უსამართლო და არანარმომადგენლობითი. სამი მოსამართლის შემადგენლობით რაიონულმა სასამართლომ უარი თქვა საჩივარზე⁵⁰ და უმაღლესმა სასამართლომ ეს გადაწყვეტილება ძალაში დატოვა და აღნიშნა, რომ „ჩვენი მთავრობის ეფექტიანი მუშაობის გათვალისწინებით, ეს საკითხი პოლიტიკური ბუნებისაა და შესაბამისად, არ განეკუთვნება სასამართლოს უფლებამოსილებას.“⁵¹

⁴⁸ იხ., J. CHOPER, *supra* note 19, at 67-68.

⁴⁹ 328 U.S. 549 (1946).

⁵⁰ 64 F. Supp. 632 (N.D. Ill.1946).

⁵¹ 328 U.S. 552.

მოსამართლე ფრანკფურტერმა მოსამართლეთა უმრავლესობის სახელით⁵² აღნიშნა:

სასამართლოები არ უნდა ჩაერთონ პოლიტიკურ საკითხებში. არასამართლანი საარჩევნო ოლქების პრობლემის აღმოსაფხვრელად საჭიროა შტატების საკანონმდებლო ორგანოს მიერ ოლქების სწორად გადანაწილების უზრუნველყოფა ან კონგრესის ძალაუფლების გამოყენება. კონსტიტუცია მრავალი სახელისუფლებო პასუხისმგებლობის შესრულებას ანდობს აღმასრულებელ და საკანონმდებლო შტოებს და საბოლოო ჯამში, ეყრდნობა მოქალაქეების აქტიურ ჩართულობას მათი პოლიტიკური უფლებების განხორციელებაში.⁵³

მოსამართლე ბლეკის განსხვავებული აზრი:

აქ საუბარია ფედერალური კონსტიტუციით დაცული ხმის მიცემის უფლებაზე. ყოველთვის არსებობდა წესი, რომლის მიხედვითაც, თუ ფედერალურ დონეზე დაცულ უფლებაში ხდებოდა შეჭრა, ფედერალური სასამართლოები უზრუნველყოფენ სამართლებრივ დაცვას. ფედერალური სასამართლოებს არ შეშინებიათ გამოეყენებინათ თავიანთი უფლებამოსილება სამართლიანი გადაწყვეტილების მისაღებად იმ საქმეებზე, რომელებიც ქონებას ან თავისუფლების ხელყოფას ეხებოდა. ამიტომ არ არსებობს მიზეზი თუ რატომ არ უნდა მოქმედებდნენ ისინი ასე იმ წარმომადგენლების არჩევის უფლების დასაცავად, რომლებიც იღებენ კანონებს თავისუფლებასა და საკუთრებასთან დაკავშირებით.⁵⁴

Colegrove-ის საქმეზე ხმების არასამართლიანი გადანაწილების საკითხზე მოსამართლე ფრანკფურტერის მიერ შემოთავაზებულ გამოსავალს, რომელიც გულისხმობს გადაწყვეტილების მისაღებად შტატის საკანონმდებლო ორგანოს ან კონგრესისთვის მიმართვას, აქვს აშკარა ნაკლოვანება. არარეალურია იმის მოლოდინი, რომ კანონმდებელი შეეცდება იმ კონკრეტულ ოლქში ხმების უსამართლო გადანაწილების პრობლემის აღმოფხვრას, სადაც თავად არის არჩეული.⁵⁵ მაგრამ ამ პირობებში საკანონმდებლო ორგანოს უმოქმედობა ეწინა-

⁵² მოსამართლეები – რიდი და ბარტონი დაეთანხმნენ მოსამართლე ფრანკფურტერის აზრს. მოსამართლე რათლიჯიც დაეთანხმა, მაგრამ საკუთარი მოსაზრება ცალკე გამოხატეს, ხოლო მოსამართლე ბლეიკი არ დაეთანხმა და მოსამართლეებმა – დაგლასმა და მერფიმ ბლეიკის მოსაზრებას დაუჭირეს მხარი.

⁵³ 328 U.S. at 556

⁵⁴ იქვე., at 574. (Black, J., dissenting) (citations omitted).

⁵⁵ Wright, *supra* note 10, at 20. Accord, Lewis, Legislative Apportionment and the Federal Courts, 71 HARV. L. REV. 1057, 1091 (1958): ჩვენი პოლიტიკური სისტემა შექმნი-

აღმდეგება ხმის უფლების საკონსტიტუციო გარანტიას, რადგან ეს უფლება საფრთხეშია, როდესაც გარკვეული პიროვნებების ან ჯგუფების ხმის მიცემის ძალა შესუსტებულია ძალაუფლების მქონე პირების მხრიდან. ამგვარად, შტატის საკანონმდებლო ორგანოებისა და კონგრესის უმოქმედობამ ცხადყო, რომ ფედერალურ სასამართლოს ჰქონდა ვალდებულება ამ კონსტიტუციური უფლების დაცვაზე.⁵⁶

პროფესორმა აუერბახმა აღნიშნა,⁵⁷ რომ არანორმალურია სამოსამართლო აქტივიზმის კრიტიკოსების შეხედულება, – სასამართლოებმა გადანაწილების საკითხი საკანონმდებლო შტოს უნდა მიანდონ. მოსაზრება, რომ სასამართლოებმა პატივი უნდა სცენ საკანონმდებლო ორგანოს გადაწყვეტილებებს, ემყარება ვარაუდს, რომ ასეთი ქმედება არის ამომრჩეველთა უმრავლესობის მიერ არჩეული წარმომადგენელთა უმრავლესობის კენჭისყრის შედეგი, თუმცა უსამართლო გადანაწილება ფაქტობრივად აბათილებს ამ ვარაუდს.⁵⁸

ნამდვილი წარმომადგენლობითი დემოკრატიის პირობებში ყველა მოქალაქეს უნდა ჰქონდეს წვდომა საკანონმდებლო პროცესებზე. პოლიტიკური სისტემის მთლიანობის შესანარჩუნებლად გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ამ ხელმისაწვდომობის შენარჩუნებას. ვინაიდან საკანონმდებლო შტომ არ ან ვერ შეიძლება შეასრულოს ეს ვალდებულება, სასამართლომ უნდა უზრუნველყოს ის, რომ ერთი პირი/ერთი ხმის პრინციპი დაცული იყოს როგორც ფედერალურ, ისე შტატების საარჩევნო სისტემებში.

ლია ისე, რომ კანონმდებლებისთვის რთულია ოლქები სამართლიანად განისაზღვრა. როგორც კი ჯგუფი დომინანტურ პოზიციას მოიპოვებს... მისი უმთავრესი ინტერესი ამ პოზიციის შენარჩუნებაა. ცალკეულ კანონმდებელთა უმეტესობის მოტივი ეგონისტურია. ოლქებში მნიშვნელოვანი ცვლილებების შეტანა ნიშნავს, რომ წარმომადგენლებმა უნდა შეძლონ ახალ ამომრჩეველებთან შეხვედრა და გაურკვეველ სიტუაციებთან გამკლავება, ანუ წავიდნენ ისეთ რისკებზე, რომლებსაც ნებაყოფლობით ძალიან ცოტა პოლიტიკოსი თუ აიღებდა საკუთარ თავზე. ბევრ შემთხვევაში ოლქების სამართლიანი გადანაწილების მხარდაჭრა პოლიტიკოსებს საკუთარი ადგილების დაკარგვის რისკის წინაშე დააყენებდა. ეს ზედმეტად დიდი მოლოდინი იქნებოდა პოლიტიკოსების უმეტესობისგან.

⁵⁶ იხ., A. Cox, *supra* note 10, at 117-18 („ხმების არათანაბრი გადანაწილების პრობლემა გაგრძელდება იქამდე, ვიდრე სასამართლო არ შეაჩერებს მას.“) Auerbach, *The Reapportionment Cases: One Person, One Vote-One Value*, 1964 *SuP. CT. REV.* 1, 70; Johnson, *supra* note 46, at 906; Lewis, *supra* note 55, at 1095; Wright, *supra* note 10, at 20-22; Wright, *supra* note 31, at 1267.

⁵⁷ Auerbach, *supra* note 56, at 2.

⁵⁸ იხ., იქვე. იხ. ასევე R. NEELY. *supra* note 17, at 14. („უმრავლესობის მმართველობაც და ეფექტიანი მონაწილეობითი დემოკრატიაც უარყოფილ იქნა თვითმყოფადი სტრუქტურის მიერ, რომელსაც მცირედ ან საერთოდ არ გააჩნდა რაციონალური გამართლება.“)

1964 წელს *Reynolds v. Sims*-ისა⁵⁹ და სხვა თანმხლებ საქმეებზე უმაღლესმა სასამართლომ აღიარა ვალდებულება, დაეცვა იმ მოქალაქეების კონსტიტუციური უფლებები, რომელთა ხმის მიცემის უფლება დაირღვა არასწორი გადანაწილების გამო.⁶⁰ რეინოლდსის საქმეზე უმრავლესობის მოსაზრებით უფროსმა მოსამართლე უორენმა აღნიშნა:

იმის გათვალისწინებით, რომ საკანონმდებლო გადანაწილების ფუნდამენტური მიზანია, უზრუნველყოს ყველა მოქალაქის სამართლიანი და ეფექტიანი წარმომადგენლობა, ჩვენ ვადგენთ, რომ თანასწორუფლებიანობის დაცვის პუნქტი უზრუნველყოფს ყველა ამომრჩევლის თანაბარი მონაწილეობის შესაძლებლობას კანონმდებლების არჩევაში. ვფრთხილობთ კომპლექსურ პოლიტიკურ და მათემატიკურ საკითხებში ჩართვას. ჩვენი პასუხი ასეთია: როდესაც ირღვევა ვინმეს კონსტიტუციით დაცული უფლებები, მისი დაცვის ვალდებულება აქვს სასამართლოს. ჩვენს მიერ დადებული ფიცის და მოვალეობის გათვალისწინებით, უნდა უზრუნველყოთ დაცვა.⁶¹

ბოლოდროინდელი გამოწვევები უსამართლოდ განაწილებული საკანონმდებლო ოლქების გეგმების მიმართ ცხადყოფს, რომ ფედერალური სასამართლო

⁵⁹ 377 U.S. 533 (1964).

⁶⁰ როგორც ჩანს, ზოგიერთი კომენტატორი მიიჩნევს, რომ *Baker v. Carr*, 369 U.S. 186 (1962) არის უმაღლესი სასამართლოს გარდამტეხი მომენტი ხელახალი განაწილების სფეროში. მაგალითად იხ., R. NEELY. *supra* note 17, at 14; Bennett & Quade, *supra* note 12, at 94. მე მაინც ვარჩევ დავეყრდნო რეინოლდსს, რადგან ბეიკერში სასამართლომ პირდაპირ უარი თქვა ქოულგროუს დაძლევაზე და დაადგინა, რომ ფედერალურ სასამართლოების იურისდიქცია განაწილების საქმეების განხილვაზე არ ეწინააღმდეგება ქოულგროუს სასამართლო გადაწყვეტილებას, რომლის მიხედვითაც, სასამართლომ თავი შეიკავა ამ „პოლიტიკურ ასპარეზში“ ჩარევისგან. *Baker*, 369 U.S. at 202. გარდა ამისა, ბეიკერში სასამართლოს მსჯელობა შემოიფარგლა მხოლოდ იმით, რომ სასამართლოებს ჰქონდათ უფლებამოსილება განეხილათ ასეთი საქმეები, მაგრამ ეს უფლებამოსილება სასამართლომ მხოლოდ 1964 წელს გამოიყენა გადანაწილების გეგმის არაკონსტიტუციურად გამოცხადებისას. *Reynolds v. Sims*, 377 U.S. 533, 568. 577-85 (1964).

⁶¹ 377 U.S. at 565-66. Justice Frankfurter, joined by Justice Harlan, dissented in *Baker*, 369 U.S. at 266, 330 („საქმე მიეკუთვნება პოლიტიკური დავების იმ კატეგორიას, რომელიც ... ფედერალური სასამართლოს ჩარევისთვის არაა შესაფერისი. Justice Harlan also dissented in *Wesberry*, 376 U.S. at 20, 48 („სასამართლო ცდილობს გაატაროს რეფორმები იმ სფეროში, რომელიც კონსტიტუციამ კონკრეტულად მხოლოდ პოლიტიკურ პროცესებს მიანდო.“) და *Reynolds*, 377 U.S. at 589, 624. („ეს გადაწყვეტილებები მხარს უჭერს კონსტიტუციის და ამ სასამართლოს კონსტიტუციური როლის შესახებ ამჟამინდელ მცდარ შეხედულებას... რაც გულისხმობს იმას, რომ ქვეყანაში ყველა ძირითად სოციალურ მანკიერებას შეუძლია რომელიმე კონსტიტუციურ „პრინციპში“ პოვოს ხსნა და რომ სასამართლომ უნდა ითავოს რეფორმის განხორციელება მაშინ, როდესაც ხელისუფლების სხვა შტოები უმოქმედოდ არიან.“).

რთლოს მოქმედება კვლავ აუცილებელია ხმის კონსტიტუციური უფლების დასაცავად.⁶² ეს არის ის პასუხისმგებლობა, რომელიც სასამართლოებს არ შეუძლიათ და არც უნდა შეატოვონ საკანონმდებლო შტოს, თუკი კონსტიტუცია უნდა შენარჩუნდეს ქვეყნის უზენაეს კანონად.

b. პატიმართა უფლებები

ჩემი მოსამართლეობის პერიოდში მოვესწარი „პატიმართა უფლებების შესახებ“ კანონის განვითარებას და მიღწეულ ცვლილებებს. თავდაპირველად, სასამართლოები, როგორც წესი, ხელმძღვანელობდნენ დოქტრინით, რომლის მიხედვითაც, ფედერალურ ხელისუფლებას არ ჰქონდა უფლებამოსილება, ჩარეულიყო შტატების ინსტიტუტების მუშაობაში (*Hands off Doctrine*) და ამ დოქტრინაზე დაყრდნობით სასამართლომ უარი თქვა პატიმართა იმ საჩივრების განხილვაზე, რომლებიც ეხებოდა არაადამიანურ მოპყრობასა და სამოქალაქო უფლებების დარღვევას.⁶³ ჯერ კიდევ 1960 წელს ფედერალურმა რაიონულმა სასამართლომ არ დააკმაყოფილა პატიმრის საჩივარი იმის შესახებ, რომ ციხის თანამშრომლებმა ვერ უზურნველყვეს მისთვის სათანადო სამედიცინო დახმარების აღმოჩენა. სასამართლომ დაადგინა, რომ „მსგავსი ქმედებები ზიანს აყენებს ციხეში სათანადო წესრიგის დაცვას“.⁶⁴

სასამართლოებს და კომენტატორებს არაერთი არგუმენტი მოჰყავდათ ამ დოქტრინის მხარდასაჭერად. პირველი არგუმენტის მიხედვით, ფედერალური ციხეების მართვა არ იყო ხელისუფლების დისკრეცია,⁶⁵ შესაბამისად, სასამართლოს ჩარევა არღვევდა ძალაუფლების გამიჯვნის პრინციპს.⁶⁶ მეორე, ფე-

⁶² In re: Illinois Congressional Districts Reapportionment Cases, No. 81 C 3915 (N.D. Ill. Dec. 3, 1981); Rybicki v. State Board of Elections of the State of Illinois, Nos. 81 C 6030, 81 C 6052, 81 C 6093 (N.D. Ill. Jan. 12, 1982).

⁶³ On the hands-off doctrine, see generally Comment, Beyond the Ken of the Courts: A Critique of Judicial Refusal to Review the Complaints of Convicts, 72 YALE L.J. 506 (1963).

⁶⁴ Golub v. Krinsky, 185 F. Supp. 783 (S.D.N.Y. 1960)

⁶⁵ იხ., Williams v. Steele, 194 F.2d 32, 34 (8th Cir. 1952) იმის გამო, რომ შეერთებულ შტატებში ციხის სისტემას მართავს ციხეების ბიურო, სასამართლოებს არ შეუძლიათ არც პატიმართა წესრიგის ზედამხედველობა და არც ამ წესრიგში ჩარევა. Sutton v. Settle, 302 F.2d 286, 288 (8th Cir. 1962) (per curiam) („სასამართლოებმა ერთსულოვნად დაადგინეს, რომ ფედერალურ დაწესებულებებში პატიმართა ზედამხედველობა არის შესაბამისი ადმინისტრაციული ორგანოების პასუხისმგებლობა და მათ არ გააჩნიათ უფლებამოსილება, გააკონტროლონ ამ დაწესებულებების მართვა და დისციპლინური წესები.“)

⁶⁶ იხ., Goldfarb & Singer, Redressing Prisoners' Grievances, 39 GEO. WASH. L. REV. 175, 181 (1970); Haas, Judicial Politics and Correctional Reform: An Analysis of the Decline of the «Hands-Off» Doctrine, 1977 DET. C.L. REV. 795, 797 (1977); Millemann, Protected Inmate Liberties: A Case for Judicial Responsibility, 53 Or. L. Rev. 29, 36 (1973).

დერალიზმის პრინციპებიდან გამომდინარე, ფედერალურ სასამართლოებს არ გააჩნდათ შტატების ციხის საქმიანობაში ჩარევის უფლებამოსილება.⁶⁷ მესამე, მოსამართლეები არ ფლობენ ციხის საქმიანობასთან დაკავშირებით ცოდნასა და გამოცდილებას.⁶⁸

ზემოაღნიშნული დოქტრინა სასამართლომ უარყო, როდესაც აღამასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლების წარმომადგენლებმა უგულბელებს სასჯელაღსრულების დანესებულებაში არსებული შოკისმომგვრელი პირობები,⁶⁹ როგორც უმაღლესმა სასამართლომ აღნიშნა:

სასამართლოების თვითბოჭვის პოლიტიკა არ ამართლებს ლეგიტიმური კონსტიტუციური საჩივრების უგულბელებს, მიუხედავად იმისა, ეხება ეს ფედერალურ თუ შტატების ინსტიტუტებს. თუ ციხის რეგულაცია ან პრაქტიკა ეწინააღმდეგება ფუნდამენტურ კონსტიტუციურ გარანტიებს, ფედერალურმა სასამართლოებმა უნდა შეასრულონ საკუთარი მოვალეობა და დაიცვან კონსტიტუციური უფლებები.⁷⁰

აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლების უმოქმედობა გამოწვეულია რამდენიმე ფაქტორით. ციხის წარმომადგენლები არ იჩენენ სმირად

⁶⁷ იხ., *Procunier v. Martinez*, 416 U.S. 396, 405 (1974); *Siegel v. Ragen*, 180 F.2d 785, 788 (7th Cir. 1950) („შეერთებული შტატების მთავრობა არ მონაწილეობს სახელმწიფოს სასჯელაღსრულების დანესებულებების შიდა დისციპლინურ ზომებში და არ გააჩნია უფლებამოსილება, მართოს ან ზედამხედველობა გაუწიოს.“) *Haas*, supra note 66, at 797; *Millemann*, supra note 66, at 36-37.

⁶⁸ იხ., *Procunier v. Martinez*, 416 U.S. at 405; *Goldfarb & Singer*, supra note 66, at 181; *Haas*, supra note 66, at 797; *Millemann*, supra note 66, at 36.

⁶⁹ იხ., *Detainees of the Brooklyn House of Detention v. Malcolm*, 520 F.2d 392, 397 (2d Cir. 1975) (არასრული ციტატა):

წარსულში კანონმდებლის უუნარობა, გაეტარებინა სათანადო გამასწორებელი ღონისძიებები ციხეში, რომელიც უკავშირდება პატიმრებისა და მსჯავრდებულების მიმართ არსებულ არაადამიანურ პირობებს, აიძულა სასამართლო ისტორიული თავშეკავების პოზიციიდან გამოსულიყო და სასჯელაღსრულების დანესებულებების საქმიანობაში ჩარეულიყო. მართლაც, ამ უუნარობამ აიძულა სასამართლოები გადაედგათ ქმედითი ნაბიჯები ელემენტარული წესიერებისა და პატიმართა კონსტიტუციური უფლებების დასაცავად.

ასევე იხ., *Johnson*, supra note 46, at 907; *Haas*, supra note 66, at 808; *Judicial Intervention in Corrections: The California Experience-An Empirical Study*, 20 U.C.L.A. 452, 553-54 (1973) [hereinafter cited as *UCLA STUDY*].

⁷⁰ *Procunier v. Martinez*, 416 U.S. at 405-06. See also *Cruz v. Beto*, 405 U.S. 319, 321 (1972) (per curiam):

ფედერალური სასამართლოები არსებობენ არა ციხეების ზედამხედველობისთვის, არამედ ყველა „პირის“, მათ შორის, პატიმრების, კონსტიტუციური უფლებების უზრუნველსაყოფად. მიუხედავად იმისა, რომ ვაცნობიერებთ როგორც ციხის თანამშრომლეთა გარკვეულ უფლებამოსილებას ციხის საქმიანობის მართვაში, ასევე პატიმართა ვალდებულებას, დაიცვან გარკვეული წესები და რეგულაციები. მაგრამ ციხეში მყოფ პირებს არ გააჩნიათ უფლება ხელისუფლებას მოსთხოვონ დარღვევებზე რეაგირება.

ინიციატივას რეფორმის წამოწყებაში „ბიუროკრატიული ინერციის“ გამო.⁷¹ გარდა ამისა, ციხის ადმინისტრაცია ზღვარდებულია საბიუჯეტო შეზღუდვებით, რაც მათი გავლენის მიღმაა.⁷² თავის მხრივ, კანონმდებელს აქვს მინიმალური მოტივაცია, ციხის პირობების გასაუმჯობესებლად გამოჰყოს სახსრები, რადგან პატიმრები არაპოპულარული უმცირესობაა, რომელთაც არ გააჩნიათ საზოგადოების მხარდაჭერა, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც საქმე ეხება ისეთ დანაშაულს, რომელთა მიმართ საზოგადოების ინტერესი დიდია.⁷³ პატიმრებს ხშირად ეზღუდებათ ხმის მიცემის უფლება⁷⁴ და მათ მნიშვნელოვან ნაწილს არ გააჩნია პოლიტიკური ძალაუფლება, რადგან მარგინალიზებულნი არიან რასობრივი და სოციალურ-ეკონომიკური ნიშნით.⁷⁵ ამიტომ გასაკვირი არ არის, რომ ციხეებში შენარჩუნდა არაადამიანური პირობები, არსებული მდგომარეობის გაუმჯობესებაზე კანონმდებლისა და ციხის ადმინისტრაციის უფლებამოსილების მიუხედავად.

ფედერალურ მოსამართლეებს არ სურთ ჩაერიონ ციხეების საქმიანობაში, თუმცა შტატებისა და ფედერალური ხელისუფლებისა თუ საკანონმდებლო ხელისუფლების უმოქმედობამ აიძულა ისინი, ემოქმედათ. იმ შემთხვევაში, თუ მოსამართლეები სხვაგვარად მოიქცეოდნენ, ეს იქნებოდა მათი მხრიდან კონსტიტუციის დაცვის ვალდებულების შეუსრულებლობა.

1977 წელს მე იმ კოლეგიის წევრი ვიყავი, რომელმაც განიხილა საქმე **Green v. Carlson**.⁷⁶ ამ საქმეზე მოსარჩელე იყო დედა პატიმრისა, რომელიც სასჯელს იხდიდა ფედერალური სასჯელალსრულების დანესებულებაში, კერძოდ, ინდიანაში, ტერა ჰოუთში. პატიმრის დედა ამტკიცებდა, რომ მისი შვილი ციხის საავადმყოფოში შეიყვანეს ასთმის მძიმე შეტევით, ადგილზე არ იყო ექიმი და 8 საათის განმავლობაში არც გამოუძახებიათ. დედის მტკიცებით, პატიმარი გადაიცვალა არალიცენზირებული ექთნის მიერ არასწორი პრეპარატის გამოყენების შედეგად. რაიონულმა სასამართლომ საჩივარი არ დააკმაყოფილა, რადგან, შტატის კანონის თანახმად, სამართლებრივი დავა ვერ გაგრძელდებოდა საქმის

⁷¹ UCLA STUDY, *supra* note 69, 555.

⁷² Millemann, *supra* note 66, at 40; UCLA STUDY, *supra* note 69, at 554. See also *Detainees of the Brooklyn House of Detention v. Malcolm*, 520 F.2d at 399 („არაადეკვატური რესურსები და ფინანსები ვერასოდეს იქნება პატიმართა კონსტიტუციური უფლებების ჩამორთმევის საფუძველი.“)

⁷³ X., Millemann, *supra* note 66, at 38-39, 54; Comment, *Confronting the Conditions of Confinement: An Expanded Role for Courts in Prison Reform*, 12 HARV. C.R.C.L. L. REV. 367, 386 (1977).

⁷⁴ იხ., Millemann, *supra* note 66, at 38-39.

⁷⁵ იხ., Comment, *supra* note 73, at 386.

⁷⁶ 581 F.2d 669 (7th Cir. 1978).

მონაწილე პირის გარდაცვალების შემდეგ.⁷⁷ მეშვიდე ოლქის სასამართლო არ დაეთანხმა ამ გადაწყვეტილებას და აღნიშნა, რომ ეს იყო ანომალური გადაწყვეტილება, რომელიც გულისხმობდა კომპენსაციის მიღებას ჯამრთველობის დაზიანების, მაგრამ არა გარდაცვალების შემთხვევაში.⁷⁸ დავადგინეთ, რომ გადაწყვეტილება იმის შესახებ, შეიძლება თუ არა ფედერალური სამოქალაქო უფლებების შესახებ საქმის გაგრძელება, უნდა ეფუძნებოდეს ფედერალურ კანონს, რადგან „ფედერალური აგენტების პასუხისმგებლობა კონსტიტუციური უფლებების დარღვევისთვის არ უნდა იყოს დამოკიდებული იმაზე, თუ სად მოხდა დარღვევა.“⁷⁹ გარდა ამისა, უმაღლესი სასამართლოს მიერ **Estelle v. Gamble**-ის⁸⁰ საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილებაზე დაყრდნობით, აღნიშნავთ, რომ გრინის საქმეში დაწყებული დავა არის საფუძვლიანი. აღნიშნულ საქმეში სასამართლომ აღიარა, რომ ციხეებში სერიოზული სამედიცინო საჭიროებების უგულებელყოფა „არასაჭირო და უსაფუძვლო ტკივილის“ მიყენებაა, მერვე შესწორების მიხედვით.⁸¹

წარმოუდგენელია, რომ არც ისე დიდი ხნის წინ, მსგავსი მდგომარეობაში მყოფი პატიმრები ფედერალურ სასამართლოში სამართლებრივი დაცვის გარეშე იყვნენ. დღეს საყოველთაოდ მიღებულია, რომ ციხეში ადამიანის ძირითადი უფლებების შელახვა კონსტიტუციურ დარღვევად მიიჩნევა, და სასამართლოები მიმართავენ ღონისძიებებს ამ დარღვევის აღმოსაფხვრელად ან გამოსასწორებლად. მჯერა, რომ პატიმრის კონსტიტუციურ უფლებებთან და სასჯელსრულების დანესებულების პირობებთან დაკავშირებული საკანონმდებლო მიღწევები თითქმის მთლიანად ფედერალური სასამართლოს გადაწყვეტილებების დამსახურებაა. მსგავსმა ე.წ. არატრადიციულმა გადაწყვეტილებებმა ცხადყო, რომ მაშინ, როდესაც აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლებები არაფერს აკეთებენ ინდივიდის კონსტიტუციური უფლებების დაცვის უზრუნველყოფისთვის, შეგიძლია მიენდო სასამართლოს.

ც. დესეგრეგაცია

განსაკუთრებით საკამათო იყო 1950-იან და 1960-იან წლებში უორენის მიერ დესეგრეგაციის საქმეებთან დაკავშირებით გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილებები. კონსტიტუციის მეთოთხმეტე შესწორების მე-5 პუნქტი

⁷⁷ იქვე, 671 n.3.

⁷⁸ იქვე, 674.

⁷⁹ იქვე, 675.

⁸⁰ 429 U.S. 97 (1976).

⁸¹ იქვე, 104 (citations omitted).

პირდაპირ ითვალისწინებს კონგრესის ფართო უფლებამოსილებას კანონების აღსრულებასთან დაკავშირებით, თუმცა მიუხედავად მისთვის ცალსახად მინიჭებული უფლებამოსილებისა, კონგრესმა არჩია, არ გამოეყენებინა ეს უფლებამოსილება ქვეყანაში გავრცელებული რასობრივი უთანასწორობის აღმოსაფხვრელად,⁸² სამაგიეროდ, იმ დროს უმაღლესმა სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება საქმეზე – **Brown v. Board of Education**.⁸³

სასამართლოს თავმჯდომარე უორენმაც ბრაუნის საქმეში აღნიშნა, რომ „სავარაუდოდ, განათლებაა სახელმწიფოსა და თვითმართველი ორგანოების უმთავრესი ფუნქცია“,⁸⁴ და დაასკვნა, რომ „როდესაც შტატი იძლევა განათლების მიღების შესაძლებლობას, ის ყველასთვის თანაბრად ხელმისაწვდომი უნდა იყოს“.⁸⁵ სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომ განცალკევებული საგანმანათლებლო დაწესებულებები არღვევს მეთოთხმეტე შესწორებით გათალისწინებული თანაბარი დაცვის პუნქტს. სასამართლომ იხელმძღვანელა მოსწავლის მიმართ სეგრეგაციით გამონეულ ფსიქოლოგიურ შედეგებზე:

„მათი განცალკევება იმავე ასაკის და იმავე შესაძლებლობის მქონე სხვა სტუდენტებისგან მხოლოდ რასის ნიშნით, საზოგადოებაში მათ სტატუსთან დაკავშირებით ტოვებს არასრულფასოვნების განცდას, რამაც შესაძლებელია წარუშლელი კვალი დატოვოს მათ გულეხსა და სულებზე, რისი შეცვლა ან გამოსწორება შესაძლოა შეუძლებელი იყოს“.⁸⁶

ბრაუნის საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილების მიმართ კრიტიკა ძირითადად სასამართლოს მიერ ფსიქოლოგიური და სოციოლოგიური მონაცემების გამოყენებას უკავშირდება. „არცერთ სასამართლოს აქვს კომპეტენცია ან იურისდიქცია, შეაფასოს ისეთი მტკიცებულებები, რომლებიც თავისი ბუნებით „სოციოლოგიურია“ და არა „სამართლებრივი“. სკოლის სეგრეგაციის გავლენა ფერადკანიანი ბავშვების ფსიქოლოგიაზე... პოლიტიკური საკითხია... და არა სა-

⁸² იხ., **Wright, supra note 10, at 16** („კონგრესს თითქმის სამოცდათხუთმეტი წლის განმავლობაში არ ანუხებდა ზანგების უფლებები (სამოქალაქო ომის შემდგომ მიღებული კონსტიტუციის შესწორებები“) **See also Cox, supra note 37, at 592:**

უდავოა, რომ საუკეთესო გადაწყვეტილება იქნებოდა, კონგრესს გამოეჩინა ინიციატივა სკოლაში სეგრეგაციის დასრულების თაობაზე, თუმცა საკანონმდებლო მოქმედება დაიბლოკა სამხრეთელი კონგრესმენისა და ფილიბასტერის ძალით. მიუხედავად იმისა, რომ თეორიულად აღმასრულებელს შეეძლო მეტად მოერგო ლიდერული როლი, ეროვნული იდეალის განხორციელების ამოცანა სასამართლოს დაეკისრა. სასამართლოს არაფერი რომ არ ეღონა, არაფერი გამოვიდოდა.

⁸³ **347 U.S. 483 (1954)**

⁸⁴ იქვე, **493**.

⁸⁵ იქვე.

⁸⁶ იქვე, **494**.

მართლებრივი... და, შესაბამისად, არის კანონმდებლის და არა სასამართლოს კომპეტენცია“.⁸⁷ თუმცა სოციალური მეცნიერებებთან დაკავშირებული მტკიცებულებების უგულებელყოფა ნიშნავს მნიშვნელოვანი ფაქტების უგულებელყოფას. მოსამართლეებმა აღიარეს, რომ ისინი არ იყვნენ განათლებისა და ფსიქოლოგიის ექსპერტები, ამიტომ დაეყრდნენ ამ სფეროს პროფესიონალების გამოცდილებას.⁸⁸

ბრაუნის საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილებისა და სხვა დესეგრეგაციის საქმეებზე მიღებული გადაწყვეტილებების კიდევ ერთი კრიტიკა იყო ის, რომ სასამართლო ამ გადაწყვეტილებებს „თითქმის სრულად „კონგრესის დიდი მხარდაჭერის გარეშე“ იღებდა.⁸⁹ მართალია, უმაღლესმა სასამართლომ გაუკვალა გზა უმცირესობათა უფლებების დაცვას,⁹⁰ საბოლოოდ, კონგრესმა მხარდაჭერა 1964 წლის „სამოქალაქო უფლებების აქტისა“⁹¹ და შემდგომში „თანაბარი უფლებების შესახებ“ კანონის მიღებით გამოავლინა.⁹² როგორც მოსამართლე ჯ. სკელი რაითმა აღნიშნა, ბრაუნის საქმეში რასობრივი უთანასწორობის პრობლემის მიმართ სასამართლომ „გააღვიძა ერში სინდისი“.⁹³ მიუხედავად იმისა, რომ ბრაუნის გადაწყვეტილების პრინციპები ფართოდ იქნა აღიარებული, კამათი გრძელდება ამ პოლიტიკის განხორციელების ყველაზე ეფექტიანი გზების თაობაზე.

V. დასკვნა

შეერთებული შტატების მეთერთმეტე ოლქის სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლე ფრენკ მ. ჯონსონმა სასამართლო აქტივიზმთან დაკავშირებით მჭერმეტყველურად აღნიშნა:

ჩემი მტკიცე რწმენაა, რომ სასამართლო აქტივიზმი, რომელმაც ამხელა კრიტიკა გამოიწვია, საერთოდ არაა აქტივიზმი. სასამართლოებს

⁸⁷ Bennet & Quade, *supra* note 60, at 96.

⁸⁸ იხ., Johnson, *supra* note 1, at 471-72.

⁸⁹ Bennett & Quade, *supra* note 12, at 93.

⁹⁰ იხ., იქვე 93 ნ.8, („სამოქალაქო უფლებების საქმეების უმრავლესობა დალოცვილია უზენაესი სასამართლოს მიერ.“)

⁹¹ 78 Stat. 252.

⁹² ეს არ გულისხმობს იმას, რომ ბრაუნის გადაწყვეტილება დაუყოვნებლივ აღიარეს საკანონმდებლო თუ აღმასრულებელი ხელისუფლების წარმომადგენლებმა. სინამდვილეში, დიდი წინააღმდეგობა არსებობდა შტატისა და ადგილობრივი სკოლის წარმომადგენლების მხრიდან სასამართლოს ქვედა ინსტანციის გადაწყვეტილების შესრულებასთან დაკავშირებით. ზოგადად იხ., A. BICKEL, *supra* note 17, at 256-58.

⁹³ Wright, *supra* note 10, at 16.

არ სიამოვნებთ რთული გადაწყვეტილებების მიღება და რა თქმა უნდა, სოციალურ ან პოლიტიკურ პრობლემებზე სამართალწარმოების ნახალისება. მაგრამ... ფედერალურ სასამართლო ხელისუფლებას... კანონის დაცვის უპირველესი და მუდმივი მოვალეობა აქვს. როდესაც საქმე ან დავა სათანადოდ არის წარდგენილი, სასამართლოს არ შეუძლია თავი აარიდოს კონსტიტუციის დაცვის ვალდებულებას. სასამართლოები ვალდებული არიან განიხილონ საქმეები და მიიღონ გადაწყვეტილებები იმ საქმეებზეც, რომელიც კრიტიკას იწვევს.... საბოლოო ჯამში, ვაცხადებ, რომ მცირე გამონაკლისის გარდა, ისტორიამ ცხადყო, – ფედერალური სასამართლოს მიერ დროთა განმავლობაში მიღებულმა გადაწყვეტილებებმა აღიარება და პატივისცემა დაიმსახურა და ერის ძლიერებისა და სტაბილურობის გამომხატველ სიმბოლოებად იქცა.⁹⁴

სამართლებრივი ტენდენციების განვითარება, იქნება ეს აქტივიზმის თუ სამოსამართლო თვითბოჭვის მიმართულებით, არ არის მხოლოდ ფედერალურ მოსამართლეთა პასუხისმგებლობა. ამ განვითარებაში იურისტები თამაშობენ ასევე უმნიშვნელოვანეს როლს. ადვოკატები მოსამართლეებს რეალურ სამართლებრივ დავებზე დაყრდნობით უსვამენ კითხვებს. სასამართლოს გადაწყვეტილებებზე ხშირად გავლენას ახდენს ადვოკატის უნარები; მისი შემოქმედებითობა და დარწმუნების უნარი განსაზღვრავს, დარჩება კანონი იგივე, თუ განვითარდება იგი.

კანონის განვითარება და მისი მოქნილობის უზრუნველყოფის პასუხისმგებლობა ჩვენი საზოგადოების საჭიროებებზე ადაპტირების მიზნით, არასოდეს ეკისრებოდა მარტო სასამართლოს შტოს ან მხოლოდ საკანონმდებლო და აღმასრულებელ შტოებს. ეს პასუხისმგებლობა ყოველთვის გადანაწილებული იყო იურიდიული პროფესიის წარმომადგენლებს შორის. შესაბამისად, მათ გარეშე, სასამართლო გადაწყვეტილებებში აქტივისტური ტენდენციების გაჩენა შეუძლებელი იქნებოდა. ამასთან, მიუხედავად იმისა, რომ ფედერალური სასამართლოები ხშირად იღებენ ინიციატივას საკონსტიტუციო სამართლის გარკვეულ სფეროებში ცვლილებებთან დაკავშირებით, ეს გადაწყვეტილებები მნიშვნელობას იძენს მხოლოდ იმიტომ, რომ ისინი აღიარებულია საზოგადოებისა და ხელისუფლების სხვა შტოების მიერ.

სასამართლო ხელისუფლების დამოუკიდებლობის დაცვაზე ერთობლივად არიან პასუხისმგებელი იურისტები, მოსამართლეები, კონგრესის წე-

⁹⁴ Johnson, *supra* note 1, at 474-75.

ვრები, აღმასრულებელი ხელისუფლების თანამდებობის პირები და შტატების მიერ არჩეული თანამდებობის პირები. სასამართლოს შტოს ეფექტიანი მუშაობისთვის მნიშვნელოვანია მისი პოლიტიკური გავლენებისგან განთავისუფლება;

თუ სასამართლო ხელისუფლების დამოუკიდებლობა საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა კონგრესში ინიცირებული სასამართლო ხელისუფლების მზლუდავი კანონპროექტებით, ან თუნდაც ამომრჩეველთა ან კონგრესის წევრთა წინაშე გაზრდილი პოლიტიკური პასუხისმგებლობით ერთადერთი ეფექტური გარანტია, რომ კონსტიტუციური უფლებები დაცული იქნეს, აღარ იარსებებს.⁹⁵

⁹⁵ პენსილვანიის სენატორმა „ნიო-იორკ თაიმსის“ რედაქტორს, არლენ სპექტრს 1982 წლის 6 მარტის წერილში მისწერა, რომ „საინფორმაციო საშუალებებმა ვერ შეასრულეს საკუთარი ვალდებულება და ვერ გააფრთხილეს ამერიკელი ხალხი იმის შესახებ, რომ უმაღლესი სასამართლოს იურიდიციის შეზღუდვის კონგრესისეული მცდელობები, კონსტიტუციისთვის საფრთხოს შემცველი იყო“. ვადასტურებ, რომ ეს არის არა მხოლოდ მედიასაშუალებების, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, ჩვენი, იურიდიული პროფესიის წარმომადგენელთა, პასუხისმგებლობა.